

Zaštita životne sredine

Mr Monika Ninković

Zaštita životne sredine podrazumeva skup različitih postupaka i mera koji sprečavaju ugrožavanje životne sredine s ciljem očuvanja biološke ravnoteže. Ekološka odbrana je multidisciplinarna i treba da predstavlja trajnu obavezu svih članova društva. Njena multidisciplinarnost proističe iz činjenice što zdravlje, životna sredina i socijalni uslovi predstavljaju kompleks oblasti i problema koji su u stalnoj interakciji. Stoga svaki poremećaj stanja životne sredine dovodi do ekoloških poremećaja i poremećaja socijalnih odnosa, koji su međusobno povezani i uslovljeni.

Treća generacija ljudskih prava posebno se odnosi na ekologiju, zdravstvo i kulturu. Međutim, pod zaštitom životne sredine se ne podrazumeva samo zaštita života i zdravlja ljudi već i očuvanje biljne vegetacije i životinjskog sveta. Univerzalna deklaracija o pravima čoveka sa novim 31. članom glasi: "Svako ljudsko biće ima pravo na održavanje ekološke ravnoteže u svojoj životnoj sredini, koju deli sa svim ostalim živim bićima, životinjama i biljkama, čiji opstanak kao jemstvo vlastitog opstanka treba da bude osiguran." Navedeni zahtevi su presudni za opstanak žive prirode i humaniteta, pa je radi izbegavanja ekološke katastrofe i rađanje jedne ekološke etike potrebno ograničiti i delegitimirati neka od postojećih ljudskih prava, naročito "neuračunljiva" vlasnička, proizvodna i potrošačka ovlašćenja koja nastaju kao bezumno zloupotrebavanje tehnološke i političke moći. Zato je potrebno odrediti nove ljudske obaveze za održavanje i razvijanje prirodnih uslova života, pa i ljudskog života na zemlji.

Upotreba moderne tehnologije dovodi do opšteg progressa društva, ali ta tehnologija mora biti praćena odgovarajućim merama prevencije, tj. otklanjanja potencijalno štetnih posledica. Ciljevi zaštite životne sredine su zaštita očuvanja zdravlja i života ljudi, kvaliteta ekosistema, zaštita biljnih i životinjskih vrsta i kulturnih dobara čiji je tvorac čovek, očuvanje ravnoteže i ekološke stabilnosti prirode, racionalno i adekvatno korišćenje prirodnih resursa itd.

Deklaracija o životnoj sredini doneta na svetskoj konferenciji Ujedinjenih nacija iz 1972.

godine ističe da "čovek ima osnovno pravo na slobodu, jednakost i adekvatne životne uslove u životnoj sredini čiji kvalitet omogućava dostojan život i blagostanje". Stokholmska konferencija o čovekovoj sredini, održana 1972. godine, pobudila je savest i označila početak «ekološkog doba» i istovremeno inicirala Parisku konferenciju šefova država i vlada zemalja Evropske ekonomske zajednice (EEZ), održane iste godine. U tada usvojenoj deklaraciji kao osnovni cilj ekološkog razvoja navodi se smanjenje rizika u pogledu uslova života, poboljšanje kvaliteta življenja, a da se u ostvarenju tih ciljeva posebna pažnja mora pokloniti zaštiti životne sredine. Načelno opredeljenje je usmereno na održavanje kvantitativnog nivoa prirodnih bogatstava. To je posledica saznanja da svaka eksploatacija prirodnih resursa može dovesti do poremećaja ekološke ravnoteže, jer su prirodna bogatstva kvantitativno ograničena i mogu apsorbovati zagađenja i neutralisati štetna dejstva samo do izvesnog nivoa. Prekoračenje tog nivoa uslovljava kvantitativne, ali i kvalitativne promene, odnosno debalans prirode. To dovodi do poremećaja osnovnih ekoloških procesa i sistema koji obezbeđuju život. Zbog toga se u Evropskoj povelji o životnoj sredini i zdravlju, koju je usvojio Savet EZ 1989. godine, naglašava "garancija prava građana na čistu i zdravu životnu sredinu."

Politika zaštite životne sredine ne ograničava se samo na kontrolu zagađivanja na lokalnom nivou, već ima i opšti globalni karakter, koji je, po pravilu, veoma teško kontrolisati. Globalna ekološka ravnoteža svakim danom postaje sve aktuelnija, što nameće potrebu primene odgovarajućih instrumenata koji deluju u okvirima tržišta. Iako je globalno zagađivanje problem svetskih razmera, u njegovom rešavanju primarna odgovornost leži na visokorazvijenim industrijskim zemljama. Tako, npr., emisija ugljovodonika na svetskom nivou iznosi prosečno 1,13 tona po glavi stanovnika, od čega u SAD ona iznosi 5,26 tona, u Japanu 2,24 tone, a u Evropskoj uniji 2,28 tona. Učešće SAD u globalnoj emisiji ugljen-dioksida iznosi 23%, Evropske unije 13%, Japana 5%, dok zemlje istočne Evrope i bivšeg Sovjetskog Saveza učestvuju sa 25%. S ciljem ublažavanja globalnih

klimatskih promena usvojen je poseban protokol (Kyoto Protocol), u kome su naznačeni brojni i različiti gasovi koji izazivaju zagađenje atmosfere (ugljen-dioksid, metan, azotni oksidul i dr.). Kao gas koji pojedinačno najviše doprinosi efektu staklene bašte označen je ugljen-dioksid, koji sa oko 60% participira u ukupnoj količini svih ispuštenih štetnih gasova.

Odredbe Protokola zahtevaju od visokorazvijenih industrijskih zemalja da smanje emisiju štetnih gasova ispod nivoa koji su postojali pre 1990. godine. Te emisije trebalo bi da između 2008–2012. godine budu smanjene za oko 5%. U tom periodu zemlje Evropske unije emisiju treba da smanje za 6%, SAD za 7%, Japan za 6% itd. Na konferenciji u Kjotu je ocenjeno da ekonomski instrumenti imaju značajan efekat u ograničavanju emisije štetnih gasova i da su efikasniji od administrativnih instrumenata.

U toku 1992. godine na snagu je stupila Bazelska konvencija, čiji je cilj smanjenje supstanci određenih kao opasan otpad. Na globalnom nivou, Bazelska konvencija je, prateći inicijativu švajcarske vlade, identifikovala mobilne

telefone kao otpad od prioriternog značaja i stvorila "Inicijativu partnerstva mobilne telefonije", s ciljem da mobilne telefone napravi neškodljivim za životnu sredinu. Maja 2004. godine stupila je na snagu i Stokholmska konvencija o perzistentnim organskim zagađivačima, koja definiše 12 ekstremno otrovnih perzistentnih organskih zagađivača, zahtevajući njihovu redukciju i eventualno eliminisanje, i stvara sistem za dalje proširivanje liste ovih zagađivača. Počev od aprila 2005. godine 90 zemalja je pristupilo Konvenciji.

Međunarodna pravna zaštita životne sredine svodi se najvećim delom na međunarodno-pravnu akciju usmerenu protiv zagađivanja. Ipak, međunarodna regulativa u oblasti zaštite životne sredine još uvek nije dostigla onaj nivo koji bi omogućio miran život svih stanovnika i svih živih bića na našoj planeti. Donose se razni protokoli, konvencije, deklaracije i sporazumi, ali se to, po pravilu, čini kada je životna sredina već ugrožena, a ređe kada je to potrebno radi sprečavanja njenog ugrožavanja.

O AUTORU

Mr Monika Ninković je asistent za predmet Građansko procesno pravo na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Na Pravnom fakultetu u Beogradu diplomirala je sa prosečnom ocenom deset (10), a magistrirala 2003. godine sa radom pod naslovom "Zaštita životne sredine i ekološke parnice u Sjedinjenim Američkim Državama", koji je objavljen 2004. godine. U periodu 2001–2002. godine boravila je kao asistent istraživač na Suffolk University Law School u Bostonu, gde je stekla zvanje Master of Laws in Global Technology.

